

Nedodatko N. G. The Problems of Application of New Information Technologies to Introduce Pre-schoolers to Nature

The use of computer technology in preschool education is the demand of time, but there are some objective reasons which are not allowed their widespread implementation. Namely physically obsolete computers, the lack of qualified software, lack of training educators. Solving these problems will help resolve the issue of effective use of new information technologies in the work of modern preschools.

Key words: information and computer technologies, software methodically educational process, preschool.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Докучаєва В. В.

УДК 372.2

А. В. Омеляненко

**НАОЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У НАВЧАННІ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ СКЛАДАТИ РОЗПОВІДІ-РОЗДУМИ**

Базова програма „Я у Світі” наголошує на важливості формування компетентної, самосвідомої особистості, здатної вільно мислити, аналізувати, доводити і відстоювати свою точку зору у будь-якій життєвій ситуації. Одним із способів розв’язання цього завдання є навчання дошкільників складати розповіді-роздуми, в яких зв’язно і логічно висловлювати і аргументувати свою думку, а головне – мати власне бачення питання. При цьому ефективним є використання моделей, які значно полегшують побудову висловлювання та допомагають дитині усвідомити структуру роздуму.

Серед адекватних для дітей дошкільного віку способів формування основ логічного мислення та зв’язного мовлення у значній кількості досліджень (Л. Венгер, Н. Гавриш, В. Давидов, Н. Семенова, Л. Шадріна, Д. Ельконін) називається моделювання.

Моделювання – це специфічне надбання дошкільного віку. Своім походженням воно зобов’язане моделюючому характеру „дитячих видів” діяльності, а саме – гри, малюванню, конструюванню (Л. Венгер, М. Поддяков, Д. Ельконін, Л. Цеханська).

У навчанні дітей дошкільного віку розвитку зв’язного мовлення активно використовується метод моделювання. За допомогою моделей, на думку Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Ткаченко, Н. Семенової, Н. Смольнікової, О. Ушакової, Л. Шадріної, загальні якості мовних явищ набувають матеріальної форми.

Мета статті – розкрити специфіку використання моделей та методів моделювання у навчанні старших дошкільників складати розповіді-роздуми.

Спинимось на аналізі понятійної основи означених термінів. В. Штофф розглядає модель як „систему, яку можливо мислено уявити та матеріально реалізувати, вона здатна відображувати та відтворювати об’єкт дослідження, замінювати його таким чином, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об’єкт” [6, с. 24]. А. Петровський, М. Ярошевський також розглядають модель як систему об’єктів чи знаків, яка відображує певні істотні якості системи-оригінала. Для нашого дослідження більш прийнятними будуть визначення, запропоновані лінгвістами та вченими-методистами. За М. Львовим, моделі – це „засоби узагальнення вивченого матеріалу, схеми явища, яка відображує його структурні елементи та зв’язки” [3, с. 58], за О. Ахмановою, модель – це „правило, дотримання якого забезпечує можливість побудови висловлювання, у відповідності до законів даної мови, та унеможливує побудову неправильних висловлювань” [1, с. 25].

Моделювання – це метод пізнання суттєвих якостей об’єкту через моделі. Це процес створення моделей та дій з ними, які дозволяють досліджувати окремі, цікаві для нас якості, сторони, властивості об’єкту чи прототипу. О. Дяченко, Н. Новоторцева визначають моделювання як опосередковане практичне або теоретичне дослідження об’єкту, під час якого безпосередньо вивчається не цікавий для нас об’єкт, а допоміжна штучна чи природня система, яка знаходиться в деякій об’єктивній відповідності з об’єктом пізнання, здатна замінювати його в певному відношенні та давати під час його дослідження в остаточному висновку інформацію про сам змодельований об’єкт.

Модель створює мову спілкування, яка опредмечуючи зміст об’єкту дослідження, дозволяє виявити його сенс. Характерними рисами моделей є те, що вони динамічні та опредмечують зміст об’єкта.

Особливість моделювання, на думку А. Карпенко, в тому, що об’єкт вивчається не безпосередньо, а шляхом дослідження іншого об’єкту, аналогічного першому.

Е. Сапогова, Н. Салміна як різновид моделювання пропонують розглядати схематизацію. Вони підкреслюють, що під час створення схеми діє той же механізм виділення істотного в об’єкті чи дії що і при створенні моделі. Ці автори зауважують, що в схематизації вибір засобів відбувається за просторово-графічними характеристиками, а в моделюванні – не тільки за просторово-графічними, але й за буквенно-цифровими.

В дослідженнях М. Поддякова визначено роль наочного моделювання як істотного засобу мисленнєвої діяльності дошкільників. Психологічне значення моделювання визначається формуванням своєрідного „подвоєння дійсності”, завдяки якому створюється можливість для дітей діяти в двох різних площинах – реальній та модельній.

Л. Венгером доведено положення про те, що в дошкільному віці формується загальна інтелектуальна здібність до наочного моделювання, яка пронизує всі типи мислення дошкільника та впливає на розвиток як наочно-

образного, так і логічного мислення. Ця здібність розглядається автором як одна з істотних „родових загальнолюдських” здібностей.

Як зазначає Л. Венгер дошкільник оволодіває знаковою функцією та засвоює дії наочного моделювання в грі та продуктивних видах діяльності, не усвідомлюючи всього різноманіття зв'язків навколишньої дійсності.

У дошкільному віці моделювання має наочний характер. Воно заключається в побудові та використанні дітьми наочно-просторових моделей.

О. В. Запорожець розглядав наочні моделі як спеціальний засіб, який дозволяє дітям засвоювати узагальнені знання про логічні зв'язки та закономірності явищ довкілля.

У дослідженнях Л. Венгера, Л. Журової, Л. Цеханської показано, що діти дошкільного віку можуть оволодівати способами наочного моделювання різноманітних відношень, які мають абстрактний, опосередкований характер. Ці відношення, за Л. Венгером відображаються в трьох видах модельних уявлень: 1) конкретні, які відображають структуру окремого об'єкту; 2) узагальнені, які відображають структуру загального класу об'єктів; 3) умовно-символічні, які передають наочно – не наочні відношення.

Моделювання визначається характерною рисою логічного мислення в процесі розв'язання пізнавальних задач. На думку В. Давидова, засобами розвитку логічного мислення виступають різноманітні види моделей: а) предметні (макети); б) образні (малюнки, схеми); в) знакові (формули).

П. Гальперін, В. Давидов вважають, що моделі необхідні для того, щоб надати загальним якостям мовних явищ матеріальної форми, яка полегшує наступне перетворення об'єкту.

Г. Леушина рекомендує використовувати та ускладнювати наочні моделі в дошкільному віці таким чином: від конкретних, сюжетних речей до безсюжетних; від матеріальних видів наочності до матеріалізованих: умовних таблиць, моделей.

А. Маркова визначила етапи використання зовнішніх опор під час вивчення мовних явищ: введення розгорнутої структури об'єкту; згортання детальних схем об'єкту; перехід операційного складу дій у внутрішній інтелектуальний план.

Використання моделей в навчанні старших дошкільників складати розповідь-роздум обумовлено закономірностями їх навчальної діяльності. Діти думають, за образним висловлюванням К. Ушинського, „формами, звуками, фарбами, почуттями”. У дітей дошкільного віку формується понятійне логічне мислення, але цей процес відбувається в співіснуванні з іншими формами мислення – образними, образно-схематичними. Образне мислення не заважає, а допомагає дитині правильно відображувати предмети та явища навколишнього світу, добувати різноманітні відомості про них.

Наочне моделювання, на думку Н. Новоторцевої, має два аспекти в педагогічній роботі з дошкільниками: 1) як зміст, який повинен бути засвоєний дітьми в процесі навчання, як спосіб пізнання яким діти повинні

оволодіти; 2) як одна з основних навчальних дій, яка є складовим елементом навчальної діяльності.

Перший аспект передбачає збагачення і удосконалення дітьми моделі навколишньої дійсності, широке використання з дидактичною метою сюжетно-рольової гри та театралізованої діяльності як моделі стосунків людей, а малюнків, конструкцій як моделей предметного світу. Це сприяє розвитку в дітей пізнавальної активності, мовленнєвої комунікації.

Другий аспект моделювання в навчанні передбачає дослідження місця та виду моделювання як найвищої та особливої форми наочності в роботі з дітьми, а також у формуванні дій та операцій наочного моделювання для засвоєння дошкільниками складних абстрактних понять, лінгвістичних узагальнень.

У навчанні дітей дошкільного віку розвитку зв'язного мовлення активно використовується метод моделювання. За допомогою моделей, на думку Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Ткаченко, Н. Семенової, Н. Смольникової, О. Ушакової, Л. Шадріної, загальні якості мовних явищ набувають матеріальної форми. Ці дослідники пропонують дотримуватися принципу поступовості в використанні методу моделювання: спочатку модель виступає як відображення структури тексту, а потім як орієнтир для самостійного складання тексту.

У нашому дослідженні в процесі навчання старших дошкільників складати розповіді-роздуми використовувались різноманітні варіанти моделей, які відображують структуру роздуму (теза, аргументація, висновок). Також широко використовувались схеми з обов'язковою присутністю у них певної символіки, яка слугує орієнтиром для логічного роздуму, широкого розкриття мікротем. Аналогічні схеми використовувались у дослідженні Т. Ткаченко в процесі навчання дошкільників складання описів. Виходячи з того, що ознаки опису зі зміною мети висловлювання можуть виступати аргументами в роздумі, означені схеми використовувались на всіх етапах експериментального навчання.

В структурі моделювання як діяльності можна виділити такі складові операції: попередній аналіз, побудова моделі, схеми, або сприйняття готової та робота з мовним матеріалом за допомогою схем, моделей.

Нами була запропонована експериментальна методика навчання дошкільників складання роздумів у різних видах діяльності (навчально-мовленнєва, художня, ігрова), яка складається з трьох етапів: підготовчого, ознайомлювально-репродуктивного, діяльнісного.

Метою першого етапу (підготовчого), було накопичення сенсорно-інформаційного досвіду, на основі якого діти виділяють характерні ознаки явищ, предметів, природи та соціального оточення. Одночасно з цим вивчались особливості моделювання як виду знаково-символічної діяльності, специфіка процесу формування цього засобу на матеріалі літературних творів та його вплив на психічний розвиток дітей. В результаті аналізу отриманих висловлювань в констатувальному експерименті вдалося з'ясувати, що тільки незначна частина дітей самостійно дала відповідь на питання „чому?”.

Висловлювання не були змістовними, тому структура чітко не просліджувалася. Серед аргументів, які були виражені одним-двома реченнями, був опис ознак. Ми зробили припущення, що ознаки опису предмета в роздумі перетворюються на аргументи.

На початку цього етапу вихователь називав якості, ознаки дій, за якими порівнювалися предмети, спонукаючи дітей використовувати в мовленні присутній матеріал. В подальшому роль стимулу виконувала запозичена у Т. Ткаченко „схема опису”, складена нами з умовних позначень ознак предметів: колір, форма, величина.

Метою другого етапу (ознайомлювально-репродуктивного) було навчання дітей складати роздум як суцільне зв'язне висловлювання, яке має тезу, аргументацію, висновок, формування у дошкільників навичок використовувати різноманітні засоби для зв'язку структурних частин. Також на цьому етапі передбачалося ознайомлення зі схемами, моделями, їх особливостями на прикладі казок Д. Родарі „Чому море солоне?”, „Чому папуга розмовляє?”. Ми вважаємо, що необхідно вчити дітей зв'язному, логічному мовленню за схемами, в яких відображується структура роздуму (теза, доведення, висновок). В процесі експериментального навчання широко використовувались запропоновані О. Ушаковою, Н. Семеновою, а також розроблені нами моделі (ромашка, дерево, вітрильник, світлофор, будинок).

Третій етап (діяльнісний) був спрямований на формування у старших дошкільників умінь самостійно складати роздум в різних видах діяльності, творчо використовувати набуту інформаційно-змістову обізнаність для активізації роздуму в нових видах діяльності. Тут навчали дітей створювати схеми на логічно пов'язаному матеріалі. На цьому етапі проводили дидактичні ігри на розвиток здібності використовувати ряд величин як модель серіаційних відношень, моделі словесно позначених відношень між об'єктами, моделі послідовності дій та встановлення причинно-наслідкових залежностей.

Результати контрольного експерименту свідчать, що більшість (85 %) дітей складали самостійно роздум на запропоновану тему. У структурі висловлювань діти чітко виділяли три частини: тезу, де називали проблему; доведення, в якому концентрувалася аргументація; висновок.

Таким чином, використання моделей, схем в навчанні старших дошкільників складати розповіді-роздуми дозволяє здійснювати взаємозв'язок мовленнєвого та розумового розвитку. За аналогією можна використовувати моделі для навчання дошкільників інших видів розповідання.

Список використаної літератури

- 1. Ахманова О. С.** Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М., 1969. – С. 206.
- 2. Выготский Л.С.** Педагогическая психология / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1991. – С. 41-50.
- 3. Львов М. Р.** Словарь-справочник по методике русского языка / М. Р. Львов. – М.: Просвещение, 1988. – С. 115.
- 4. Венгер Л. А.** Развитие

познавательных способностей в процессе дошкольного воспитания / Л. А. Венгер. – М.: Просвещение, 1986. – 174с. **5. Ушакова О. С.** Развитие речи дошкольников / О. С. Ушакова. – М.: Изд-во Инс-та Психотерапии, 2001. – 240 с. **6. Штофф В.А.** Моделирование и философия / В.А. Штофф. – М.; Л., – 1966. – С. 174.

Омеляненко А. В. Наочне моделювання у навчанні старших дошкільників складати розповіді-роздуми

У статті проаналізовано доцільність використання моделей у навчанні старших дошкільників складати розповіді-роздуми.

Ключові слова: моделювання, розповіді-роздуми, старші дошкільники.

Омельяненко А. В. Наглядное моделирование в обучении старших дошкольников составлению рассказов-размышлений

В статье проанализирована целесообразность использования моделей в обучении старших дошкольников составлению рассказов-размышлений.

Ключевые слова: моделирование, рассказ-размышление, старшие дошкольники.

Omelyanenko A. V. The using of evident models in the process of teaching older children under school ages to make up stories-thoughts

The article gives the specify of using of models in the process of teaching older children under school ages to make up stories-thoughts.

Key worlds: models, stories-thoughts, older children under school ages.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Саприкіна О. В.

УДК 811.161.2:372.46

Н. В. Правова

ВПЛИВ БЛІНГВІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ РОСІЙСЬКОМОВНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Згідно зі статусом української мови як державної вона вивчається в усіх навчальних закладах України, у тому числі й у школах національних меншин як обов'язковий навчальний предмет. Важко не погодитись із О. Горошкіною, яка зазначає, що „курс української мови в достатньому обсязі повинен обов'язково входити до навчальних планів шкіл усіх типів незалежно від їх профілю. Учити державної мови всіх громадян України – найважливіше соціальне замовлення. Вивчення української мови в наш час є